

АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЛОГІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

ASPECTS OF DETERMINATION OF EFFICIENCY OF LOGISTIC ACTIVITY OF THE ENTERPRISE

Ковбаса О.М.

кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри логістики
та виробничого менеджменту,
Сумський національний аграрний університет

Холохоренко Д.С.

магістрант,
Сумський національний аграрний університет

Чалий Д.Р.

магістрант,
Сумський національний аграрний університет

Kovbasa Oleksandr

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Manager of Department of Logistics
and Production Management,
Sumy National Agricultural University

Kholokhorenko Danylo

Undergraduate,
Sumy National Agricultural University

Chalyi Dmytro

Undergraduate,
Sumy National Agricultural University

У статті досліджені теоретичні аспекти ефективності логістичної діяльності підприємства. Розкрито поняття «ефективність логістичної діяльності» підприємства, відображені основні положення оцінки ефективності логістичної системи підприємства. Визначені загальні та індивідуальні показники оцінки логістичної діяльності підприємства, які базуються на структурних складниках логістичної системи підприємства та характеризують її розвиток. Запропоновані основні принципи, на яких повинні базуватися показники оцінки ефективності логістичної діяльності підприємства. Запропонований уніфікований алгоритм дає змогу здійснити виявлення резервів підвищення ефективності структурних ланок логістичної системи підприємства. Запропонована та обґрунтована класифікація показників оцінки ефективності структурних підсистем логістичної системи підприємства. Зроблені конструктивні висновки щодо проведеного дослідження.

Ключові слова: ефективність, підприємство, показники ефективності, логістика, логістична діяльність, логістична система, оцінки ефективності логістичної діяльності.

В статье исследованы теоретические аспекты эффективности логистической деятельности предприятия. Предложена трактовка понятия «эффективность логистической деятельности» предприятия, отображены основные положения оценки эффективности логистической системы предприятия. Определены общие и индивидуальные показатели оценки логистической деятельности предприятия, которые базируются на структурных составляющих логистической системы предприятия и характеризуют ее развитие. Предложены основные принципы, на которых должны базироваться показатели оценки эффективности логистической деятельности предприятия. Предложенный унифицированный алгоритм позволяет осуществить выявление резервов повышения эффективности структурных звеньев

логистической системы предприятия. Предложена и обоснована классификация показателей оценки эффективности структурных подсистем логистической системы предприятия. Сделаны конструктивные выводы относительно проведенного исследования.

Ключевые слова: эффективность, предприятие, показатели эффективности, логистика, логистическая деятельность, логистическая система, оценки эффективности логистической деятельности.

The list of key indexes and indicators – economic, financial, etc. is characteristics of efficiency of activity of any enterprise. Logistic activity of the enterprise also has to be effective, and also has to be characterized by the certain list of indexes and indicators. Existence of such list of certain indicators of efficiency of the logistic system of the enterprise gives the chance more effectively to control such enterprise, to make management decisions on time, to maintain competitiveness of the enterprise. In this regard researches in the range of definition of the list of indicators of efficiency of the logistic system of the enterprise are quite relevant. In article theoretical aspects of efficiency of logistic activity of the enterprise are investigated. The opened concept "efficiency of logistic activity" of the enterprise, basic provisions of assessment of efficiency of the logistic system of the enterprise are displayed. The main structural components of efficiency of the logistic system of the enterprise are determined: productivity, reliability, efficiency and flexibility of this logistics system. The general and individual indicators of assessment of logistic activity of the enterprise which are based on structural components of the logistic system of the enterprise are defined and characterize its development. The basic principles on which indicators of assessment of efficiency of logistic activity of the enterprise have to be based are offered. From them system approach is chosen the basic. The offered unified algorithm allows to carry out identification of reserves of increase in efficiency of structural links of the logistic system of the enterprise. Classification of indicators of assessment of efficiency of structural subsystems of the logistic system of the enterprise is offered and proved. It is proved that using the list of the offered indicators and also the integrated indicator, it is fully possible to characterize efficiency of functioning of the logistic system of the enterprise. It is emphasized that the specified list of indicators is quite unified, and in practice the list of the specified indicators will be perhaps changed depending on actually available logistic system of the enterprise. Constructive conclusions of rather conducted research are made.

Key words: efficiency, enterprise, efficiency indicators, logistics, logistic activity, logistic system, estimates of efficiency of logistic activity.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Побудова системи показників визначення ефективності логістичної діяльності вітчизняних підприємств є одним із ключових завдань для забезпечення ефективного їхнього функціонування. Актуальність дослідження ефективності логістики як із наукового, так і з практичного погляду полягає у формуванні певної актуальної та ефективної сукупності індикаторів логістичної діяльності будь-якого вітчизняного підприємства. Така сукупність індикаторів необхідна для формування дієвих управлінських механізмів логістичної системи підприємства.

А тому формування такої системи індикаторів, що будуть базуватися на економічних результатах, які підприємство отримало від застосування логістичного підходу, а також на понесених логістичних витратах, є досить актуальним завданням для вітчизняних науковців у сфері логістики.

Отже, предметом нашого дослідження є система показників логістичної діяльності підприємства та методика їх формування. Об'єктом дослідження є сам процес логістичної діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання цієї проблеми і на які спирається автор. Формування системи показників, за допомогою яких можливо визначити ефективність логістичної діяльності підприємства, є предметом наукових досліджень багатьох як вітчизняних, так і закордонних науковців.

Так, дослідження функціонування логістичних систем здійснювали такі відомі закордонні науковці, як А. Альбеков [1], Д. Бауерсокс [3], Д. Ламберт [9], Дж.Р. Сток [9], А. Яшин, М. Ряшко [11], а також вітчизняні науковці: Є. Крикавський [7], І. Міщук [8] та інші. Дослідження внутрішньої логістичної системи підприємства проводили: М. Денисенко [4], П. Левковець [4], Л. Михайлова [4], Н. Чернописька [10] та ін. Методологічні аспекти визначення ефективності від функціонування внутрішніх логістичних систем досліджувались у роботах В. Алькеми [2], Л. Ковальської [5; 6], Н. Хвищун [6] та ін.

Так, Дж.Р. Сток та Д.М. Ламберт досліджують проблему оцінювання логістичних показників і здійснення контролю за ними через нормативні витрати та гнучкі бюджети, нормативи продуктивності і статистичний контроль процесу [9, с. 570–599].

У своїх дослідженнях Д.Дж. Бауерсокс та Д. Клосс виокремлюють і розкривають сутність різних категорій показників: витрати, обслуговування споживачів, продуктивність, оцінювання активів та якість [3, с. 593–613].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проте, незважаючи на значну кількість проведених досліджень, і досі залишаються дискусійними питання щодо ефективності внутрішньої логістичної системи підприємства, а також формування системи показників та індикаторів ефективності логістичної діяльності вітчизняного підприємства.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є висвітлення та узагальнення основних показників, які відображають ефективність логістичної діяльності на сучасному вітчизняному підприємстві.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Нині досить багато різних думок стосовно того, яким чином повинні формуватися показники ефективності логістичної діяльності підприємства. Так, досить часто підприємці оцінюють стан власної логістичної інфраструктури підприємства за обсягами складських площ, за кількістю здійснених товарних перевезень, тобто фокусуються переважно на кількісних показниках і приділяють мінімум уваги економічній ефективності використання наявної внутрішньої логістичної системи підприємства. При цьому показники, пов'язані з оцінкою впливу логістичної системи на ефективність діяльності підприємства, поділяють на: показники, що характеризують саму логістичну систему, тобто це площа, місткість, пропускна здатність, кількість, а також на показники, що характеризують роботу логістичної системи, тобто ефективність, продуктивність, надійність, гнучкість [10, с. 269].

Характеристику ефективності, продуктивності, надійності й гнучкості роботи логістичної системи ми пропонуємо узагальнити за допомогою низки показників (рис. 1).

Слід зазначити, що у проведених дослідженнях різних авторів недостатньо звертається увага на загальний, частковий, точний і відносний характер окремих показників оцінки ефективності внутрішніх логістичних систем підприємства. Крім того, в наявних методиках не досить об'єктивно враховується нерівнозначність індексів і груп індексів під час інтегрального індексного аналізу або такий аналіз не проводиться взагалі.

У процесі оцінки ефективності логістичної системи підприємства повинні враховуватися як показники, що характеризують саму логістичну систему, так і показники, що характеризують роботу цієї системи.

Частина таких показників (індивідуальні) відображає окремі складники ефективності логістичної діяльності, а інша частина (загальні) характеризує розвиток логістичної системи загалом. Загальні й індивідуальні показники оцінки ефективності логістичної діяльності підприємства нами узагальнені та наведені на рис. 2.

Рис. 1. Показники оцінки логістичної системи підприємства

Джерело: побудовано авторами на основі [10, с. 269–270]

Рис. 2. Показники оцінки ефективності логістичної діяльності підприємства

Джерело: узагальнено авторами на основі [2, с. 5–11; 6, с. 154–159; 8, с. 104–107]

Групи індивідуальних показників залежать від галузі діяльності та спеціалізації окремо взятого підприємства. Ефективність логістики на мікрорівні можуть характеризувати показники, які досить складно виміряти, і, відповідно, вони можуть одержати тільки наближену або відносну кількісну оцінку [6, с. 154–159].

Одним з основних методологічних принципів логістичної концепції, яка застосовується в практиці вітчизняних підприємств, є використання системного підходу. Сутність системного підходу полягає в розгляді об'єктів, які формують логістичну систему як єдину цілісність. Системний підхід дає змогу розглядати досліджуваній об'єкт як комплекс взаємозалежних підсистем, об'єднаних загальною метою, наявністю зовнішніх і внутрішніх зв'язків, забезпечуючи при цьому ефективний розвиток конкурентного середовища [8, с. 104–107].

Процес оцінки ефективності логістичної діяльності, на думку авторів, повинен бути спрямований на розв'язок чотирьох основних завдань:

- 1) моніторинг логістичних операцій;
- 2) контроль над процесом виконання транспортно-логістичного обслуговування;
- 3) оперативне управління на основі виявлених тенденцій;
- 4) розроблення подальших тактичних і стратегічних дій для вдосконалення логістичного процесу.

Під час побудови системи оцінки ефективності логістичної діяльності насамперед слід орієнтуватися на потреби її майбутніх користувачів. Відповідно до цього визначимо принципи, які повинні бути закладені в основу системи оцінки ефективності логістичної діяльності підприємства:

- 1) достовірність – вхідні дані повинні бути загальнодоступними, застосовуватися повинні

показники, розрахунки й значення яких зрозумілі та загальноприйняті;

- 2) всебічність – повною мірою повинні бути враховані різні аспекти логістичної діяльності;

- 3) мати прикладний характер – система оцінки повинна бути пристосованою до використання в практичній діяльності підприємства. Отримані результати повинні бути основою для формування управлінських рішень та пропозицій, вказувати на шляхи покращення становища;

- 4) наочність – для повноцінного сприйняття результатів повинні максимально широко використовуватися графічні засоби;

- 5) однозначність – отримані результати не повинні допускати подвійних трактувань.

- 6) універсальність – система оцінки повинна бути пристосованою до умов діяльності різних підприємств, але при цьому повною мірою враховувати їхні специфічні властивості.

Загальний алгоритм оцінки ефективності логістичної діяльності, на думку авторів, повинен складатися з таких етапів: перший – вибір об'єктів оцінки, другий – визначення груп ключових показників для кожної з вибраних підсистем.

Так, етап вибору об'єктів оцінки повинен здійснюватися відповідно до потреб оцінки. Як об'єкти оцінки можуть бути розглянуті такі підсистеми логістичної системи підприємства:

- підсистема поставок;
- складська підсистема;
- транспортна підсистема;
- виробнича підсистема;
- збут (розподільча) підсистема;
- інформаційна підсистема.

На другому етапі здійснюється визначення груп ключових показників для кожної з вибраних підсистем. Як відзначалося раніше, показники

слід розділити на загальні (універсальні для підприємств різних галузей) та індивідуальні (властиві конкретним умовам діяльності підприємства). Повинні використовуватися показники, які є загальноприйнятими та широко розповсюдженими на підприємствах, на підставі яких ухвалюються рішення про ефективність логістичної діяльності підприємства.

Розроблення системи оціночних показників, на думку авторів, слід здійснювати поетапно:

1) здійснити формування стратегічних цілей підприємства;

2) дослідити причинно-наслідкові зв'язки між стратегічними і тактичними цілями підприємства;

3) здійснити вибір показників і визначення цільових значень;

4) дослідити вибрані зв'язки показників із бізнес-процесами на підприємстві;

5) провести розроблення тактичних і стратегічних заходів.

Показники оцінки логістичної діяльності можуть бути прямими або непрямими, абсолютними або відносними. Непрямі показники пов'язані переважно з фінансовими показниками, наприклад такими, як рентабельність. Прямі показники більше підходять для аналізу причин ситуацій, які склалися в логістичній системі підприємства, і пошуку управлінських рішень. До них можемо віднести такі: відстань перевезення вантажу, швидкість оборотності запасів, кількість невиконаних замовлень, кількість порушень умов поставки й інші [4, с. 143].

Абсолютні показники охоплюють одиничні (наприклад, обсяг збуту) і сумарні показники логістичної діяльності (показники балансу). Відносні показники логістичної діяльності можна умовно розділити на питомі показники (відношення значень параметрів до загальної кількості об'єктів), взаємозалежні показники логістичної діяльності (співвідношення різних величин між собою), індекси (співвідношення однорідних величин, де в знаменнику застосовується базова величина).

Вибір оціночних показників визначається специфікою побудови логістичної системи підприємства. Так, підсистема поставок буде мати властиві показники для виробничих і торговельних підприємств. Для організацій, що надають послуги (у тому числі транспортні) роль цього складника мінімізується стосовно інших підсистем. Різні показники також характеризують виробничу й транспортну підсистеми. Для найбільш раціонального вибору оціночних показників доцільно їх систематизувати залежно від специфіки діяльності підприємств. Класифікація ключових показників для кожної з логістичних підсистем для виробничого, торговельного і транспортного підприємств нами узагальнена та зображена на рис. 3.

На рисунку наведений орієнтовний перелік оціночних показників, який доцільно уточнювати для конкретних умов діяльності підпри-

ємства, характерних проблем функціонування логістичної системи, враховуючи фактори зовнішнього середовища, а також досліджувати їхній вплив на логістичну діяльність підприємства.

Наступним етапом є здійснення розрахунків показників ефективності логістичної діяльності підприємства. Потім визначаються показники логістичної діяльності підприємства, що мають якісний характер, експертним шляхом. Кількість таких показників повинна бути обмеженою і становити до 30% від їхньої загальної кількості. Це дасть змогу зменшити рівень суб'єктивності під час подальшого оцінювання.

Перевагами експертних методів є те, що вони:

– найбільш зручні в умовах складного доступу до інформації про конкурентів;

– охоплюють усі фактори, включаючи ті, кількісний вимір яких є досить складним;

– прості у використанні [8, с. 109].

Можливим недоліком може бути деяка неточність в оцінці, що викликана суб'єктивністю думок експертів і рівнем їхньої компетентності.

Далі проводяться розрахунки на базі індивідуальних показників інтегрального показника оцінки рівня окремих складників (підсистем) логістичної системи підприємства.

Узагальнюючий інтегральний показник слід розраховувати з урахуванням вагомості кожного фактора за ступенем впливу на логістичну діяльність підприємства [2, с. 5–6; 5, с. 71–81]:

$$P_j = \sum_{i=1}^n a_{ij} \times k_c$$

де a_{ij} – середня оцінка i -го елемента підсистеми логістичної системи підприємства;

k_c – вага окремого елемента в загальному показнику ефективності логістичної системи підприємства.

Згідно з рекомендаціями В.Г. Алькеми, значення інтегрального індексу дорівнюватиме 1,0 за умови забезпечення стабільного функціонування системи, а значення індексу більше за 1,0 свідчитиме, що ця система має тенденцію до розвитку. У разі, коли значення індексу менше 1,0, логістична система втрачає потенціал розвитку [2, с 5–6].

Наступним етапом є переведення розрахованих показників у бальну шкалу оцінок. При цьому слід зазначити, що застосування певних методів оцінки ефективності логістичної діяльності підприємств залежить від багатьох ситуаційних факторів, таких, наприклад, як тип підприємства, галузь, у якій здійснюється діяльність, рівень диверсифікованості, специфіка виробництва продукції, тип ринку та рівень конкуренції, наявність необхідної інформації тощо.

Загальна оцінка ефективності логістичної діяльності підприємства здійснюється на основі показників оцінки різних складників її системи.

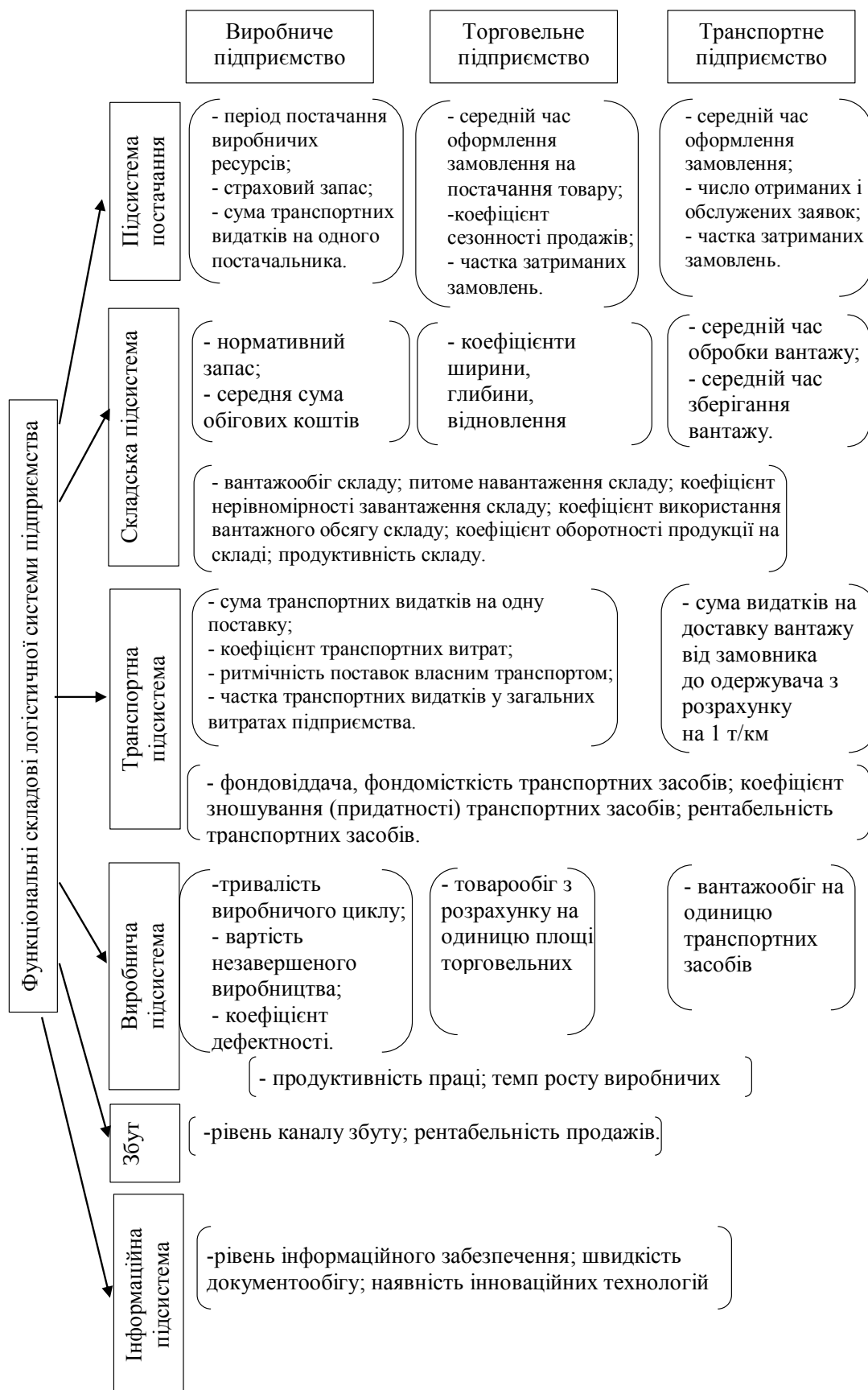

Рис. 3.

Для комплексної оцінки ефективності логістичної діяльності підприємства доцільно реалізувати підхід, що розкриває її триєдину сутність:

- як результат кількісного виміру;
- як процес організації оцінки, аналізу результатів і виявлення внутрішніх закономірностей, що формують зміст об'єкта;
- як база для прийняття управлінських рішень із визначення резервів підвищення ефективності логістичної діяльності підприємства [6, с. 128].

У кінці здійснюється обґрунтування висновків і рекомендацій з результатів проведеної оцінки логістичної діяльності підприємства.

Таким чином, запропонована методика оцінки ефективності логістичної діяльності підприємства дасть змогу провести комплексне аналітичне дослідження різних підсистем логістики на підприємстві і визначити можливі резерви підвищення її ефективності. Запропонований алгоритм оцінки ефективності логістичної діяльності носить комплексний характер і може бути використаний для виробничих, торговельних і транспортних підприємств.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, вдосконалення аналізу логістичної діяльності підприємства – це перший крок до підвищення загальної ефективності функціонування будь-якого підприємства. Внутрішня логістична

система підприємства повинна будуватися як наскрізна інтегрована система, яка дає змогу приймати ефективні управлінські рішення, здійснювати реалізацію логістичних функцій і завдань. Впорядкування та підвищення ефективності логістичної діяльності підприємства дає змогу максимально швидко пристосовувати внутрішні економічні процеси до зовнішніх ринкових вимог. Ефективне функціонування логістичної системи підприємства дає змогу узгодити та оптимізувати всі внутрішні процеси підприємства, що у свою чергу дасть змогу підвищити рівень конкурентоспроможності підприємства. Формування показників ефективності логістичної системи підприємства дозволяє більш ефективно здійснювати управління цією системою, аналізувати всі внутрішні логістичні процеси та здійснювати системний контроль за діяльністю підприємства на їх основі. Запровадивши підхід логістичного контролінгу на підприємстві на основі запропонованих нами показників, можливо максимально знизити загальні виробничі витрати підприємства та можливі втрати, збільшити прибуток та підвищити загальну ефективність функціонування підприємства.

У перспективі подальші дослідження будуть націлені на визначення ефективних методів логістичного контролінгу на підприємстві на основі запропонованих нами показників ефективності логістичної системи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Альбеков А.У. Федько В.П., Митько О.А. Логистика коммерции. Ростов-на-Дону, 2001. 512 с.
2. Алькема В.Г. Развитие микрологистических систем та методика його оцінювання. *Науковий журнал Луцького національного технічного університету. Серія «Логістика: теорія та практика»*. 2012. № 1(2). С. 5–11.
3. Бауерсокс Д.Д., Клосс Д.Д. Логистика: интегрированная цепь поставок / пер. с англ. 2-е изд. Москва: Олимп-Бизнес, 2005. 640 с.
4. Організація та проектування логістичних систем : підручник / за заг. ред. проф. М.П. Денисенко, проф. П.Л. Левковця, проф. Л.І. Михайлової. Київ: ЦУЛ, 2010. 336 с.
5. Ковальська Л.Л., Савка Б.Р. Методика оцінки рівня розвитку логістичної інфраструктури регіону. *Науковий журнал Луцького національного технічного університету*. 2012. № 1(2). С. 71–81.
6. Регіональні логістичні системи: теорія та практика : монографія / Л.Л. Ковальська та ін. Луцьк : ЛНТУ, 2011. 264 с.
7. Крикавський Є.В., Чернописька Н.В. Логістичні системи : навчальний посібник. Львів : «Львівська політехніка», 2009. 264 с.
8. Міщук І.П. Оцінювання ефективності системи логістики підприємства торгівлі. *Механізм регулювання економіки*, 2012. № 4. С. 102–109.
9. Сток Д.Р., Ламберт Д.М. Стратегическое управление логистикой / пер. с 4-го англ. изд. Москва: ИНФРА-М, 2005. 797 с.
10. Чернописька Н.В. Методичні підходи до оцінювання логістичної діяльності підприємства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Логістика». 2008. № 623. С. 265–261.
11. Яшин А.А., Ряшко М.Л. Логистика. Основы планирования и оценки эффективности логистических систем : учеб. пособие. Екатеринбург: Издательство Уральского университета, 2014. 52 с.